

מבררת הגמרא: מאי ברכת השיר. מבארת הגמרא: רב יהודה אמר, ברכת השיר היא אמירת 'הלל' וכו' שלאחר ההלל, וחתמתה היא 'ברוך אתה ה' מלך מהולל בתשבחות'. ורבי יוחנן אמר, ברכת השיר היא להוסיף ולומר 'נשמת כל חי' הנאמרת בסיום פסוקי דזמרה של שבת יום טוב, וזהו מלבד ברכת 'הלל' הנאמרת תמיד בסיום ההלל.

הגמרא מביאה דבר נוסף שאומרים על כוס רביעי: תנו דבנן, כוס רביעי, גומר עליו את ההלל, שהתחיל בו קודם הסעודה, ואומר עליו גם 'הלל הגדול' (מזמור קל"ו בתהלים), דברי רבי מרשון. ויש אומרים, אין אומר זה, אלא אומר המזמור 'ה' רעי לא אחסר' (תהלים כג א), לשבח על המזון שאכל.

הגמרא מבארת ענין 'הלל הגדול'. מבררת הגמרא: מהיכן בספר תהלים הוא 'הלל הגדול'. מבארת הגמרא: רבי יהודה אומר, מה'ודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו' (תהלים קל א), עד הפסוק 'על נהרות בבל' (שם קל א) ולא עד בכלל. ורבי יוחנן אומר, מ'שיר המעלות הזה ברכו את ה' (שם קל א), עד 'על נהרות בבל'. רב אחא בר יעקב אמר, מ'כי יעקב בחר לו יח' (שם קלח ד) עד 'על נהרות בבל'.

הגמרא מבארת הסיבה שקרוי הוא 'הלל הגדול'. מבררת הגמרא: ולמה נקרא שמו 'הלל הגדול'. מבארת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מפני שמוזכר בו ש'הקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם, כמו שנאמר (שם קל כו) 'הודו לאל השמים', ופחלק מונו לל בריה, כמו שנאמר (שם קל כה) 'נתן לחם לכל בשר', וזהו דבר גדול שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומשיגה על הבריות השפלות, ליתן לכל אחד ואחד די מחסורו, ועל שם זה נקרא 'הלל הגדול'.

הגמרא מביאה דרשות בדברי המזמור: אמר רבי יהושע בן לוי, הני עשרים וששה חודו – אלו עשרים וששה הפסוקים של 'הודו' האמורים במזמור, בגדל מי נאמרו. בגדל עשרים וששה דורות שברא הקדוש ברוך הוא בעולם, מאדם הראשון עד משה רבינו, ולא נתן להם תורה, ולא היו ראויים למזון בלא זכות התורה, וזו אותם ב'הקדו' ובטובו הגדול.

הגמרא ממשיכה לדרוש: אמר רב חסדא, מאי דבתיב 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', כך פירושו, הודו לה' שגובה חובתו של אדם, במזכותו, כלומר, אדם המרחיב בעונש על חטא, הקדוש ברוך הוא עושה עמו חסד וגובה ממנו את חובתו מן הטוב שהוא עצמו השפיע עליו, את חובו של העשיר גובה בשורו, ואת חובו של העני גובה בפיו, את חוב היתום גובה בביתו, ואת חוב האלמנה ב'תרנוגתה', כל אחד כפי הישג ידו, ובכך שמפסידו ממון מכפר על גופו, ועל כך אמר הכתוב 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', הודו לה' שעושה לעולם חסדו, ב'כי טוב', בכך שגובה מן הבריות בטוב שנתן להם.

מתוך שהוכר לעיל חסד ה' בענין המזון, מביאה הגמרא דרשה נוספת בענין זה: אמר רבי יוחנן, קשין מונוותי של אדם, בפללים ב'יולדה' – קשה הצער שמצטער האדם להשיג את מונוותיו, כפול מצער היולדת. ואילו ב'יולדה בתיב', בקלות שנתקלה חוה אחר האכילה מעץ הדעת (בראשית ג טו) ב'עצב תלדי בנים', ואילו ב'מונוות בתיב', בקלות שנתקלה האדם ב'עצבון תאכלנה כל ימי חייך' (שם ג י), ר'עצבון' משמעו פעמיים עצב, הרי שצער המזון כפול הוא מצער הלידה.

עוד אמר רבי יוחנן, קשין מונוותי של אדם יותר מן הנאולה, ואילו ב'נאולה בתיב', בברכת יעקב אבינו למנשה ואפרים 'המלאך הנאל אתי מכל רע יברך את הנערים' (שם מח טו), הרי שמלאך בעלמא מספיק בשביל לגאול, ואילו ב'מונוות בתיב', בתחילת דברי יעקב ליוסף 'האלהים הרעה אתי' (שם מח טו), ופירושו ה' הון אותי, הרי שענין מונוות, אין די במלאך, אלא צריך לקבלם מיד ה'. מתוך שהוכר ענין עונשו של אדם הראשון, מביאה הגמרא דרשה נוספת בענין זה: אמר רבי יהושע בן לוי, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון, אחר שאכל מעץ הדעת, שנתקלה האדמה בעבורו 'קוין ודרדר תצמיח לה ואכלת את עשב השדה' (שם ג יח), ולגו עיניו דמעות. אמר לפניו, רבנו של עולם, וכי

נתקלתי כל כך עד שאני וחמורי נאכל פאבים אחד, כלומר, האם מאכלי יהיה מעתה ואילך עשב, כמאכלו של החמור. בין שאמר לו הקדוש ברוך הוא 'בועת אפיך תאכל לחם' (שם ג יט), נתקדשה דעתו.

הגמרא ממשיכה בענין זה: אמר רבי שמעון בן לקיש, אשרינו אם עמנו בראשונה – אשרינו אילו היינו נשאים בקללה הראשונה, שהיה מאכלנו עשב השדה ולא לחם, שהיתה פרנסתנו מצויה בכל מקום ללא טורח כלל. ומסיימת הגמרא, ועדיין לא פלמינ מניה – ומכל מקום לא יצאנו מכך לגמרי, דקא אכלינן עיסבי דרבנא – שהרי מלבד הלחם אנו אוכלים גם עשבי השדה, המצויים לנו ללא טורח.

הגמרא ממשיכה לדרוש ענין מונוות האדם מהלל הגדול: אמר רב שיבוי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה, קשין מונוותי של אדם, כלומר, גדול הוא הנס שעושה הקדוש ברוך הוא לאדם כשמספק לו מונוותיו, כנס שעשה לישראל בקריעת ים סוף, דבתיב (תהלים קלו כה) 'נתן לחם לכל בשר' וקסמיך ליה – וסמוך לו למעלה באותו המזמור (פסוק יג) נאמר 'לגור ים סוף לגורים', ויש ללמוד מכך, שענין המונוות, נס גדול הוא בקריעת הים.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בדבר הקשה בקריעת ים סוף: אמר רבי אלעזר בן עזריה, קשין נקביו של אדם כשהוא עצור מלהפנות, בקושי יום המיתה וקריעת ים סוף, שנאמר (ישעיה נא ד) 'מחר צעה להפתח ולא ימות לשחת', ומשמעו, שזקוק הוא האדם שימחרו נקביו להפתח בשביל שלא ימות, ומכאן יש לדרוש, מי שבני מעיו עצורים, שאינו יכול להפנות לנקביו, ימות. ובתיב ב'תריה' (פסוק טו) 'אנכי ה' אלהיך רנע תים ויהמו גליו', ומשמעו, אני ה' בקעתי לכם את ים סוף, והמו גליו במקום הבקיעה. הרי שהשוה הכתוב עצירת הנקבים למיתה ולקריעת ים סוף.

הגמרא מביאה דרשות נוספות שאמרו משמו של רבי אלעזר בן עזריה: ואמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המקנה את המצודות, שעושה מלאכה בחולו של מועד, הרי זה פאילו עובד עבודה זרה, שנאמר לגבי עבודה זרה (שמות לד יז) 'אלהי מסכה לא תעשה לך', ובתיב ב'תריה' (פסוק יח) 'את חג המצות תשמר', ומפסוק זה דרשו (חגיגה יח), שאסור לעשות מלאכה בחול המועד. ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד, שהעובר ועושה בו מלאכה, חשוב כעובד עבודה זרה.

ועוד אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה, כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, שמאמין למה ששמע, וכל המעיד עדות שקר ב'חבירו', ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר לגבי טריפה (שמות כב ג) 'לכלב תשליכו אותו', ובתיב ב'תריה' (שם כג א) 'לא תשא שמוע שווא' שמשמעו, לא תקבל שמועה של שקר, ומכאן אזהרה למקבל לשון הרע, וקרי ביה – ועוד יש לדרוש את הפסוק ולקרוא אותו בלשון 'לא תשיא שמע שוא', לא תשמיע שמועת שקר, ומכאן אזהרה למספר לשון הרע ולמעיד עדות שקר. ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד, שהעובר על אחד משלושת איסורים אלו, ראוי להשליכו לכלבים.

הגמרא חוזרת לענין הלל הגדול. שואלת הגמרא: וכי מאחר דאיכא 'הלל הגדול', שהוא משובח יותר, שנאמר בו שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם ומחלק מונוות לכל בריה, אם כן, אמן מאי מעמא אמרינן האי – מדוע אנו אומרים הלל זה המקובל בכל רגל ורגל, ובכל עת שנגאלים מצרה הבאה על הציבור, ואין אנו אומרים הלל הגדול.

משיבה הגמרא: משום שיש בו חמשה דברים הללו שהם מענין הגאולה, ולכן ראוי לאומרו בכל זמן שבו מודים על גאולת ישראל. ואלו הם, יציאת מצרים, וקריעת ים סוף, ומתן התורה, ותחית המתים, וקבלו של משיח – הצרות והקושי הבאים טרם ביאת המשיח.

מפרשת הגמרא היכן נאמרו חמשת הדברים הללו בהלל: יציאת מצרים, דבתיב בו (תהלים קיד א) 'בצאת ישראל ממצרים', וקריעת ים סוף, דבתיב בו (שם קיד א) 'תים ראה וגנס'. מתן התורה מוזכר בהלל,

1 דְּבַתִּיב בּו (שם קיד ד) 'הָהָרִים רָקְדוּ בְּאֵילִים', וְהֵינּוּ בִשְׁעַת מִתֵּן תּוֹרָה.
 2 תַּחֲנוּת הַמַּתִּים מוֹזְכֶּרֶת בַּהֲלָל, דְּבַתִּיב בּו (שם קטו ט) 'אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי ה'
 3 בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים', וְהוֹלֵךְ עַל הַזֶּמֶן שְׁאֵחֶר תַּחֲנוּת הַמַּתִּים. חָבְלוּ שָׁל
 4 מְשִׁיחַ מוֹזְכֶּר בַּהֲלָל, דְּבַתִּיב בּו (שם קטו א) 'לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ כִּי לְשִׁמְךָ
 5 תֵּן כְּבוֹד', וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַתְּפִילָה הָאִמּוּרָה בִּפְסוּק 'לֹא לָנוּ ה' לֹא
 6 לָנוּ, זוֹ תְּפִילָה עַל צֶרֶת שְׁעִבּוֹד הַמַּלְכוּת בַּגְּלוּת, וּבְכֻלָּל זֶה הַצִּרּוֹת
 7 הַבָּאוֹת בַּחֲבֻלוֹ שֶׁל מְשִׁיחַ. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, 'לֹא לָנוּ ה'
 8 לֹא לָנוּ, זוֹ תְּפִילָה שִׁיעִילָנוּ ה' מִצִּרְתָּ מַלְחָמָת גּוֹג וּמִגּוֹג.
 9 הַגִּמְרָא מְבִיאָה טַעְמִים נוֹסְפִים לַכֹּךְ שְׁאוֹמְרִים הֵלֵל זֶה דּוּקָא: רַב
 10 נַחֲמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בּוּ בִקְשָׁה עַל מִילּוֹת נִפְשׁוֹת שָׁל
 11 צַדִּיקִים מִגֵּיהֶנָּם, שְׁנָאֵמַר בּו (שם קטו ד) 'אֵנָּה ה' מַלְמָה נִפְשִׁי', וְהוֹלֵךְ
 12 עַל הַצִּלָּה מִגֵּיהֶנּוּם.
 13 חֲזָקִיָּה אָמַר, אֹמְרִים הֵלֵל זֶה, מִפְּנֵי שֵׁישׁ בּוּ מַעֲנִין יִרְדָּתָן שָׁל
 14 הַצַּדִּיקִים, חֲנֻנִיָּה מִישָׁאֵל וְעוֹזִיָּה, לְכַבֵּשׁן הָאֵשׁ בַּגְּזִירָת נְבוּכַדְנֶצַּר,
 15 וְעַלִּיתָן מִמֶּנּוּ. מִפְּרֶשֶׁת הַגִּמְרָא, יִרְדָּתָן שֶׁל הַצַּדִּיקִים לְכַבֵּשׁן
 16 מוֹזְכֶּרֶת בַּהֲלָל, דְּבַתִּיב בּו (שם קטו א) 'לֹא לָנוּ ה' לֹא לָנוּ, וְאֵת זֶה אָמַר
 17 חֲנֻנִיָּה בִשְׁעָה שֶׁהִשְׁלִיכּוּם לְכַבֵּשׁן, וְאֵת הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק 'כִּי לְשִׁמְךָ תֵּן
 18 כְּבוֹד', אָמַר מִישָׁאֵל, וְאֵת סִיּוּם הַפְּסוּק 'עַל חֶסֶדְךָ וְעַל אֱמֶתְךָ', אָמַר
 19 עוֹזִיָּה. וְאֵת הַפְּסוּק שְׁאֵחֶר כֹּךְ (פסוק ב), 'לִמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיזָה נָא
 20 יִלְהִיָּהֶם', אָמְרוּ בּוֹלֵן יַחֲדִיו. וְעַנִּין עַלִּיתָן מִכַּבֵּשׁן הָאֵשׁ מוֹזְכֶּר בַּהֲלָל,
 21 דְּבַתִּיב בּו (שם קיז א) 'תִּלְלוּ אֶת ה' כָּל גּוֹיִם', וְאֵת זֶה אָמַר חֲנֻנִיָּה בִשְׁעָה
 22 שֶׁעָלוּ מִהַכְּבֶשֶׁן, הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק 'שִׁבְחוּהוּ כָּל הָאֱמִים', אָמַר מִישָׁאֵל,
 23 וְאֵת תַּחֲלִילַת הַפְּסוּק שְׁלֹאֲחֵרִיו (פסוק ב) 'כִּי נִכְרַ עֲלֵינוּ חֶסֶד', אָמַר
 24 עוֹזִיָּה, וְסִיּוּם הַפְּסוּק 'וְאֵמַת ה' לְעוֹלָם, תִּלְלוּהָ' אָמְרוּ בּוֹלֵן יַחֲדִיו. וְיֵשׁ

25 אֹמְרִים, שְׁאֵת הַתִּיבּוֹת 'וְאֵמַת ה' לְעוֹלָם' הַמִּלָּאךְ גְּבִרְיָאֵל אָמַר
 26 כְּשֶׁנִּצְלָו חֲנֻנִיָּה מִישָׁאֵל וְעוֹזִיָּה מִהַכְּבֶשֶׁן, שְׁאֵף הוּא הִיָּה עִמָּם
 27 בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, וּמִפְּנֵי שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִבְטִיחוּ בִּימֵי אַבְרָהָם
 28 אֲבִינוּ, שִׁיזְכָּה לַהֲצִיל אֶת בְּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם מִכַּבֵּשׁן הָאֵשׁ, וְעַתָּה
 29 הַתְּקִימָה הַהִבְטָחָה, אָמַר גְּבִרְיָאֵל 'וְאֵמַת ה' לְעוֹלָם'.
 30 הַגִּמְרָא מְבִיאָה אֶת סִיפּוּר הַמַּעֲשֶׂה עִם גְּבִרְיָאֵל בְּזֶמֶן אַבְרָהָם אֲבִינוּ:
 31 בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נִמְרֹד הַרְשָׁע אֶת אַבְרָהָם אָבִינוּ לְתוֹךְ כַּבֵּשׁן הָאֵשׁ,
 32 אָמַר הַמִּלָּאךְ גְּבִרְיָאֵל לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שָׁל עוֹלָם, אֲרֹד
 33 וְאַצְנָן [אֶת הַכַּבֵּשׁן] וְאַצְוִיל אֶת הַצַּדִּיק מִכַּבֵּשׁן הָאֵשׁ. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ
 34 בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי יָחִיד בְּעוֹלָמִי, וְהוּא צַדִּיק יָחִיד בְּעוֹלָמוֹ, שְׁנֵאֲמַר
 35 (יחזקאל לג בד) 'אֶחָד הֵיָּה אַבְרָהָם', וְנָאֵה לְיָחִיד לַהֲצִיל אֶת הַיָּחִיד. וְלִפְנֵי
 36 שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֵינוֹ מִקְפָּח שָׂכָר כָּל בְּרִיָּה, רָצָה לְשַׁלֵּם שָׂכָר
 37 לַגְּבִרְיָאֵל עַל רָצוֹנוֹ לַהֲצִיל אֶת אַבְרָהָם, וְאָמַר לוֹ לַגְּבִרְיָאֵל, תִּזְכָּה
 38 וְתִצְוִיל שְׁלֹשָׁה מִכְּנֵי בְּנָיו שֶׁל אַבְרָהָם. וְזֶהוּ שִׁירַד גְּבִרְיָאֵל לַהֲצִיל אֶת
 39 חֲנֻנִיָּה מִישָׁאֵל וְעוֹזִיָּה מִן הַכַּבֵּשׁן.
 40 הַגִּמְרָא מוֹסִיפָה לְסַפֵּר עַל הַצִּלָּת הַצַּדִּיקִים מִכַּבֵּשׁן הָאֵשׁ: דִּרְשׁ רַבִּי
 41 שְׁמַעוֹן הַשְּׁלוּנִי, בְּשָׁעָה שֶׁהִפִּיל נְבוּכַדְנֶצַּר הַרְשָׁע אֶת חֲנֻנִיָּה מִישָׁאֵל
 42 וְעוֹזִיָּה לְתוֹךְ כַּבֵּשׁן הָאֵשׁ, עָמַד הַמִּלָּאךְ יוֹרְקָמוֹ, שֶׁהוּא הַשֵּׁר הַמִּמּוֹנָה
 43 עַל הַבֶּרֶד, לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאָמַר לִפְנָיו, רַבּוֹנוּ שָׁל עוֹלָם, אֲרֹד
 44 וְאַצְנָן אֶת הַכַּבֵּשׁן, וְאַצְוִיל לְצַדִּיקִים תִּלְלוּ מִכַּבֵּשׁן הָאֵשׁ. אָמַר לוֹ
 45 גְּבִרְיָאֵל לְיוֹרְקָמוֹ, אֵין נִיכְרַת גְּבוּרָתוֹ שָׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכָךְ
 46 שֶׁתִּרְד, שֶׁהִרִי אֶתְּהָ שֶׁר הַבֶּרֶד, וְהִבְרִד הוּא מִיָּם, וְהַכֵּל יוֹדְעִין שֶׁהַמִּים
 47 מִכַּבֵּין אֶת הָאֵשׁ, וְאֵין בִּכְךָ נֶס כָּל כָּךְ, אֱלֹא אֲנִי, שְׁאֵנִי שֶׁר שָׁל אֵשׁ,
 48 אֲרֹד לְכַבֵּשׁן וְאַקְרַר אוֹתוֹ מִכַּבֵּשׁנִים, שְׁלֹא יִנְזָקוּ הַצַּדִּיקִים,

פסחים דף קיח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנא

כחולדה זו הדרה בעיקרי פתים – כמו חולדה שגרה במחילות
שבקרקע יסודות הבית בחושך והסתר. וכך פירוש הפסוק, 'אם
הבנים/ האם קובלת על בניה, כלומר, זקני העם וחשוביו קובלים
על המון העם שאינם חשובים כמותם, 'עקרת הבית, שזולזו בהם
והחשיבות כחולדה המתגוררת ביסודות הבית.
מוסיפה הגמרא לדרוש בפסוקי ההלל: דרש רבא, מאי דכתיב (שם
קט א) 'אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני', והלא היה צריך לומר
בקשתי כי ישמע ה', ולא 'אהבתי', אלא יש לפרש משמעות
הלשון 'אהבתי' כמו 'אהבתי', כלומר, אהבת אותי, וכך אמרה
בגמרא ישראל, רבנו של עולם, אימת אני אהובה לפניך, בזמן
שתשמע קול תחנוני, כלומר, כאשר אני מתפללת לפניך בדרך
רחמים ותחנונים.
ועוד דרש, מהו שנאמר (שם קט ו) 'דלותי ולי יחושיע', אמרה בגמרא
ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, אם על פי שדלתי
ועניה אני במצות, שלא קיימתי מצוות כפי הראוי, מכל מקום לך
אני, אני מייחסת את שמך, ועל כן לי נאה להושיע – אותי ראוי
להושיע, ולהטות כלפי חסד, יותר משאר האומות.
הגמרא מביאה מעשה בענין מזמורי ההלל: אמר רב כהנא, בשחלה
רבי ישמעאל ברי יוסי שלח לו רבי, אמור לנו שנים ושלשה דברים
שאמרתי לנו משום ו-משמו של אביך רבי יוסי שלח לו רבי
ישמעאל, כך אמר אבא, מאי דכתיב (שם קט א-ב) 'חללו את ה' כל
גוים שבחיהו כל האמים כי גבר עלינו חסדו', שיש לברר, אומות
העולם מאי עבדיהו – מה שייכות יש לגוים לשבח על כך שגבר
עלינו חסדו, והלא אנו צריכים לשבח על כך. אלא הכי קאמר,
'חללו את ה' כל גוים' אמירות ונפלאות דעבדי בהדיהו – על
הנסים ועל הנפלאות שעושה ה' עמם, וממשיך ואומר, וכל שכן
אנו, בני ישראל, שצריכים לשבח משום ד'אבינו חסדו' יותר
מכל אומה ולשון.
(אמר לו) ועוד (תרא) שלח רבי ישמעאל לרבי בשם אביו, לעתיד
לבא עתידה מצרים שתביא דודון למשיח לירושלים. בקבור המשיח
שאנו – שאין ראוי שיהא מקבל מהם את מתנתם, ומפני ששיעבדו
את ישראל לעבדים, אמר לו הקדוש ברוך הוא למשיח, קבל מהם,
שמכל מקום אכסניא עשו לפניי במצרים. מיד, כלומר, על כך נאמר
בתפילת דוד על העתיד לבא (שם סו א) 'איתני חשמיני מני מצרים',
שיביאו שרים חשובים מארץ מצרים ודורות למשיח בירושלים
ויקבלם, וכמו שנאמר קודם לכן (שם סו ב) שכשיתגדל כבוד ה'
'מהיכלך על ירושלם, לך יובילו מלכים שיר' נשאה האומה בוש קל
וחומר בעצמה ואמרה, ומה המצרים חללו, שנשתעבדו בהן
בישראל, נהג עמהם המשיח כך, שקיבל מהם הדודון, אני, שלא
נשתעבדתי בהן, לא כל שכן שיקבל ממני. אמר לו הקדוש ברוך הוא
למשיח, קבל מהם. מיד על זה נאמר (שם סו ב) 'בוש תריין דיו
לאחיהם' נשאה מלכות (רומי) הרשעה קל וחומר בעצמה ואמרה,
ומה המצרים והכושים חללו, שאין הם אחיהן של ישראל, כך,
שנתקבלו מתנותיהם, אנו, שאנו אחיהן, שהרי רומי, שהיא אדום,
היא מזרעו של עשוי אח יעקב, לא כל שכן. אמר לו הקדוש ברוך
הוא לגביאל, נער חית קנה עדת אבירים' (שם סו א), נעור, באומה
רשעה זו שנמשלה לחית, וקנה לך את העדה, שהם ישראל.
דבר אחר, כך אמר הקדוש ברוך הוא לגביאל, נעור באומה זו,
מלכות רומי הרשעה, שנמשלה לחית קנה, כלומר, חיה שדירה בין
הקנים ביער, וזהו חזיר יער, כדכתיב (שם פ ד) 'כרסמנה חזיר מער'
וזו שדיר יערה, וחזיר יער זו אדום.
הגמרא מביאה פירוש נוסף: אמר רבי תימא בר אבא אמר רבי יוחנן,
כך אמר הקדוש ברוך הוא לגביאל, נעור בחית, באומה רשעה זו,
שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחי, שכאשר בא איש מירשאל
לדון לפניו בבית דינו, כל השופטים מחייבים אותו פה אחד,
שאין אפילו אחד שיפסוק לזכותו. וקנה' היינו הקולמוס שכותבים
בו.
הוסיף לבאר המשך דברי הפסוק: 'עדת אבירים בענלי עמים', שבני
אומה זו שחטו אבירים, אבירי ישראל, כאילו היו ענלים של הפקר

וגם אקדיה מכחין – אגרום שתבער אש הכבשן ותשרוף כלפי
חור, וישרפו האנשים שהשליכום לכבשן, ואעשה בכך גם בתוך
גם. אמר לו הקדוש ברוך הוא לגביאל, רד ועשה כן. באותה שעה
פתח גביאל ואמר (תהלים קיז ב) 'ואמת ה' לעולם', אמת דברו, שקיים
לי הבטחתו שאציל מבני בניו של אברהם.
הגמרא מביאה דעה נוספת בענין פסוק זה: רבי נתן אמר, 'ואמת
ה' לעולם' הדגים שבים אפרוהו, ובדרך הווא, דאמר רב הונא, בני
ישראל שהיו באותו הדור של קריעת ים סוף, מקטני אמה היו,
מאמינים ואינם מאמינים, ובדרך רבא בר מרי, מאי דכתיב (שם ק)
'אבותינו במצרים לא השפילו נפלאותיה', לא זכרו את רב
חסדיה, וברו על גבי סוף, מלמד שהמירו ו-מרדו וסירבו וישראל
באותה שעה, אחר קריעת הים, שלא זכרו הנסים והנפלאות
שעשה ה' עמם במצרים, ולא האמינו למה שאמר להם משה
קודם לכן 'כי אשר ראיתם את מצרים היום, לא תספו לראתם עוד
עד עולם' (שמות יד יג), ואמר, שמא בשם שאנו עולין מן הים מצד
אחר, כך גם המצריים עולים ממנו מצד אחר, ויסיפו לדרוך אחריו.
אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים, פלוט אותן – את המצרים
לפניהם, שיראום ישראל ויאמינו שהטבעתים בים. אמר שרו של
הים לפניו, רבנו של עולם, כלום וכו' יש עבד שנותן לו רבו מהנה
ואחר כך חוזר ונפול אותה מהנה, שנתת לי את המצרים שיהיו מון
לדגים שבים, ועתה אומר אתה לי לפלסם. אמר לו הקדוש ברוך
הוא, פלוט את המצרים, ואני אתן לך תמורתם בזמן אחר פי אחד
ומחצה שבהן. אמר לו שר הים, רבנו של עולם, וכי יש עבד שתובע
את רבו, כלומר, וכי אוכל להעז פני בבא היום לתבוע את תשלום
החוב ממך. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא תצטרך לתבעני, נחל
קישון יחא לי ערב, ותוכל לתבוע חובך ממנו. מיד פלס אותן הים
לפניהם, ובאו ישראל וראו אותן מתים שנאמר (שם יד ה) 'יבא ישראל
את מצרים מת על שפת הים'.
הגמרא מפרשת השיעור של אחד ומחצה. שואלת הגמרא: מאי –
מהו השיעור של פי אחד ומחצה שבהן. משיבה הגמרא: דאילו
בחיל פרעה שרדף אחרי בני ישראל לים סוף פתים (שם יד ו) 'יזקח
שש מאות רכב בחור', שנטל עמו שש מאות מרכבות מובחרות,
ואילו בחיל סיסרא, שר צבאו של יבין מלך כנען, בעת הילחמו
בבני ישראל שהונהגו על ידי ברק בן אבינעם ושאנו נטל הים את
פרעונו כפי שיתבאר להלן, פתים (שופטים יג) 'יזקק סיסרא את כל
רכבו תשע מאות רכב ברזל', הרי שמספר מרכבותיו היה פי אחד
ומחצה מאשר היה בחיל פרעה.
ממשיכה הגמרא ומספרת כיצד שולם החוב לים, וענין שבח
הדגים: כי אתא סיסרא להילחם בישראל, ואתא עליהו דקרי
דפירא – בא עליהם בכלי מלחמה עשויים מברזל, הוציא הקדוש
ברוך הוא עליהם את הבוככים מפסילותם בשמים ונלחמו עמהם,
דכתיב בשירת דבורה לאחר מכן (שם ה ב) 'מן שמים נלחמו
הבוככים ממוסלותם, ופיון דנחיתו בוכבי שמים עליהו – כיון
שירדו עליהם בוכבי השמים, שהם של אש, אקדידו הני דקרי
דפירא – התחממו כלי המלחמה הללו העשויים ברזל, נחיתו
לאקדיו למיחיהו נפשיהו – ירדו חיילי סיסרא להתקרר ולרחוץ
עצמם בנחל קישון, אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון, לך
והשלם ו-ושלם ערבונך שערבת לשר של ים בקריעת ים סוף, מיד
נרפם נחל קישון והשליכו לים, שנאמר (שם ה ב) 'נחל קישון נרפם
נחל קדומים', שיש לבאר, מאי – מהו הכינוי 'נחל קדומים' שניתן
לנחל קישון, אלא זהו הנחל שנעשה ערב מימי קדם לפרוע את
החוב לשור של הים. מסיימת הגמרא: באותה שעה שקיבל הים את
חיילי סיסרא, פתחו דגים של ים ואמר, 'ואמת ה' לעולם' (תהלים קז
ב), שקיים לנו הבטחתו משעת קריעת ים סוף ונתן לנו מזוננו.
הגמרא ממשיכה לדרוש בפסוקי ההלל: אמר רבי שמעון בן לקיש,
מאי דכתיב (שם קיג ט) 'מושיבי עקרת חית אם הגנים שמחה,
הללויה', אמרה בגמרא ישראל – אמרו הזקנים והחשובים שבעם
ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, חטאו בניך בגלות,
ומרוב חטאתם שמוני בניך – החשיבו אותנו פשוטי עם ישראל,

1 שְׂאִין לָהֶם בְּעָלִים, והיינו 'עגלי עמים', עגלים של כל העולם.
 2 ועוד דרש המשך הפסוק: 'מִתְרַפֵּס בְּרָצִי בְּסֶף', שְׂבִנִי אומה זו
 3 פּוֹשְׁטִין יָד לְקַבֵּל מָמוֹן, שמושיטים את ידם ליטול שוחד מיד
 4 ישראל, ולבסוף אֵין עוֹשִׂין אֵת רָצוֹן הַבְּעָלִים, אלו שנתנו להם את
 5 השוחד.
 6 ומסיים ביאור דברי הכתוב: 'פִּיּוֹר עַמִּים קָרְבוֹת יִחְפָּצוּן', כלומר, מִי
 7 נָרָם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁיתַּפְּאוּ לָבִין אֲוִמּוֹת הָעוֹלָם, קָרְבוֹת שֶׁהָיוּ חֲפִצִּין
 8 בָּהֶן – רצונם להתקרב לאומה רשעה זו.
 9 הגמרא חוזרת ומביאה שמועה נוספת ששלח רבי ישמעאל בן רבי
 10 יוסי לרבי בשם אביו: וְעוֹד שָׁלַח לוֹ, שְׁלַשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה
 11 שְׁוֹוָקִים הָיוּ בְּכֶרֶךְ גָּדוֹל שֶׁל רוֹמִי, כַּמֶּנִּין יָמוֹת הַחֲמָה, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
 12 מֵהֶם הָיוּ בּוֹ שְׁלַשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה בִּירְנִיּוֹת – מגדלים, וְכָל
 13 בִּירְנִית וּבִירְנִית הָיוּ בּוֹ שְׁלַשׁ מֵאוֹת וְשָׁשִׁים וְחֲמִשָּׁה מַעְלֹת –
 14 מדרגות, וְכָל מַעְלָה וּמַעְלָה הָיוּ בּוֹ אוֹצְרוֹת הַמַּסְפִּיקִים בְּכָדִי לִזְוֹן אֵת
 15 כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֹ. מספרת הגמרא: אָמַר רַבִּי (ישמעאל) [שְׁמַעוֹן בְּרַבִּי]
 16 לְרַבִּי, וְאָמַרְי לָהּ (לרבי ישמעאל ברבי יוסי) [רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסִי
 17 לְרַבִּי], הֲנִי לָמֵן – אוצרות אלו של רומי, למי הם, מי יזכה בהם.

18 השיב לו רבי: לָךְ וּלְחֻבְרָה, וּלְחֻבְרוֹתָךְ – ולחברי חבריך, העוסקים
 19 בתורה תדיר. ומביא ראיה מן הפסוק לכך: שְׁנַאֲמַר לענין מפלתה
 20 של העיר צור, שהיא רומי הרשעה, 'סְחָרָה וְאַתְנַנָּה קָדַשׁ לָהּ', לֹא
 21 יֵאָצֵר וְלֹא יִחָסֵן, כִּי לִישָׁבִים לִפְנֵי ה' יִהְיֶה וְגו' סְחָרָה, לֶאֱכֹל לְשִׁבְעָה
 22 וּלְמַכְסָּה עֵתִיק' (ישעיה כג יח), ופירושו, 'סְחָרָה', הסחורה שהיא
 23 מפיקה מאדמתה, כגון תבואות ומיני מתכות, וכן 'אתננה', הכסף
 24 והזהב שהיא מקבלת בתמורה לסחורות שמוכרת, לא תוכל צור
 25 לשומרם באוצרות ובמחסנים, כי הכל יהיה 'קודש לה', לתלמידי
 26 החכמים 'היושבים לפני ה'', 'לאכול לשבעה ולמכסה עתיק' כדי
 27 שיאכלו לשובע, ויתכסו בבגדים נאים ומשובחים.
 28 הגמרא מבארת לשון הפסוק. מבררת הגמרא: מֵאִי 'לֹא יֵאָצֵר וְלֹא
 29 יִחָסֵן'. מבארת הגמרא: תָּנִי – שנה רב יוֹסֶף, 'לֹא יֵאָצֵר', זֶה הוֹלֵךְ עַל
 30 בֵּית (אוצר) [אוֹצְרוֹתֵיהֶן], המקום שבו משמרים את התירוש, הדגן
 31 והיצהר, 'וְלֹא יִחָסֵן', זֶה בֵּית (גניזה) [גְּנִזְיָהֶן], מקום שמירת כספם
 32 וזהבם, ומשמעו, שלא ישתמרו בשבילם במקומות אלו.
 33 מוסיפה הגמרא לברר: מֵאִי 'כִּי לִישָׁבִים לִפְנֵי ה'.' משיבה הגמרא:
 34 אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר